

Hiába áltatja magát a gya(ko)rló kritikus azzal, hogy az éppen aktuális szöveg vizsgálatához kezdve képes lehet megszabadulni minden előzetes benyomásától és értékítéletétől, előbb vagy utóbb mindig akad egy olyan mű, amely

24 Turi Márton

VÉRSZAGRA GYŰL A PESTI VAD

Benedek Szabolcs: *A vérgróf*

már választott műfajával is képes pavlovi reflexeket kiváltani leendő recenzienséből – és ezt sajnos magam is kénytelen voltam újfent megtapasztalni, mikor Benedek Szabolcs három kötetesre tervezett vámpír-sorozat

tának tavasszal *A vérgróf* címen megjelent első epizódját kezembe véve egy kellemetlen előérzet lett úrrá rajtam. Az önkéntelen szorongás persze joggal tekinthető autentikus (a szerzői oldalról nagyon is elvárt) olvasói magatartásnak egy olyan könyv esetében, amely a kecses női nyakakat előszeretettel harapdáló gróf karakterét helyezi középpontjába, kezdeti félelmem ezúttal mégis inkább azoknak a kétes értékű trendeknek szólt, amelyek manapság a (népi hiedelmek pokolbéli élőhalottjából idővel a popkultúra ikonjává szelődült) vámpírok sötét alakját övezik. Távol álljon tőlem, hogy hosszasan gyászoljam a vonatkozó klasszikusok (mint például Joseph Sheridan Le Fanu novelláinak, Bram Stoker *Drakulájának*) örökségét, hiszen figyelemre méltó (sokszor metsző iróniától sem mentes) újragondolások továbbra is születnek: hazai részről talán elég csak Szécsi Noémi 2002-ben megjelent kiváló humorú regényét, a műfaj elmaradhatatlan kliséit ötletesen parodizáló *Finnugor vámpírt* felidézniük. Mindazonáltal meggyőződésem, hogy számos kortárs sztáriró (nevüket ezúttal fedje jótékony homály) nem csak hatalmas hírnévre tett szert sekélyes Drakula-adaptációk révén, hanem egyúttal azt is sikeresen elérte, hogy a színvonalas szórakozást nyújtó lektúrra vágyó érdeklődőnek immáron minimum óvatos távolságtartással kell közelednie a rémhistóriák legújabb képviselőihez. Hiába népszerű tehát változatlanul az olvasók körében a vérszívó démon toposza, kétségtelenül nehéz helyzetben van az a szerző, aki vámpírtörténetét az unalmas feldolgozások és a gyenge minőségű ponyvák tengeréből ki szeretné emelni – Benedek szerencsére azonban érezhetően sokat tett azért, hogy trilógiájának (nagyreszt) 1910-ben játszódó nyitányában újszerű és izgalmas köntösbe bújtassa a vérszomjas gróf számtalanszor lejáratott figuráját. A vérbő cselekmény díszletéül választott helyszín és korszak (a századforduló Budapestje) már önmagában is megkülönböztető atmoszférát kölcsönöz *A vérgrófnak*, de emellett azok az alaptémától eltérő stiláris sajátosságok (krimibe, misztikus kalandregénybe, szerelmi történetbe vagy éppen családregénybe illő megoldások) is egyedivé teszik, amelyek a komótosan

hömpölygő történet előrehaladtával fokozatosan elbizonytalanítják a (peritextusok alapján kezdetben színtiszta vámpírhistóriának hitt) kötet műfajiságát – egyúttal el is gondolkodtatják az olvasót arról, hogy végső soron talán a vámpírregények sem működnek másképp, mint vérszívó főhősök, vagyis időnként muszáj más zsánereken élőködniük, ha életképesek 25 akarnak maradni.

A végrófi csaknem félezer oldalon keresztül bonyolódó története tehát a 20. század elejére röpt vissza minket, a technikai és szellemi fellendülés mámorában fürdőző fővárosba, amely azonban közel sem olyan ártalmatlan, mint amilyenek első pillantásra tűnik: Budapest elegáns estélyekből, virágzó kávéházi kultúrából és Andrassy úton történő kellemes kocsi-kázásokból varrt szövetét rendre átvérzik az elfojtott indulatok ütötte sebek. Míg a felszínen látszólag zavartalanul telnek a lassan végükhöz közeledő boldog békeidők, addig a főváros sötétebbik felében Mihucz Ervin, a skizofrénia tüneteitől szenvedő kezdő detektív vérfagyasztó bűntényt igyekszik felderíteni: a hangulatos pesti utcák reggeli látképét ugyanis egyre sűrűben rondítják el kivéreztetett utcalányok szertesét heverő holttesteit. Nem a brutális kegyetlenséggel elkövetett gyilkosságsorozat azonban az egyetlen kirívó esemény, amely szaftos pletykául szolgál a legfelsőbb körök előkelő társasági eseményein – a hírek szerint Budapestre érkezett egy titokzatos idegen, aki Saint-Germain grófjának, II. Rákóczi Ferenc fejedelem fiának adja ki magát. Egy szenzációs leleplező cikk reményében Szállási Titusz, a költői ambíciókat dédelgető újságíró vállalja magára annak feladatát, hogy az állítólagos nemes kísérőjéül szegődve felfedje a nyilvánvaló szélhámossgot – hazugságok helyett azonban csak újabb megmagyarázhatatlan furcsaságokat talál: Rákóczi Lipót kényszeresen kerüli a napfényt, emberfeletti erővel bír, járatos az okkult tudományokban, enni pedig ezidáig még senki sem látta. A halott örömlányok sokasodásával egy időben lassanként nem csak a fiatal zszurnaliszta, de a gyilkost hasztalan kereső nyomozó, valamint két tragikus sorsú asszony (Sára, egy felületes Szonya Marmeladovát idéző, az egyik halálesetben érintett kurtizán, illetve Titusz volt szerelme, Tarnóczay Etelka) is egyre közelebb kerül a Bulyovszky (ma Rippl-Rónai) utcai kastélyban meghúzódó rejtélyes grófhhoz, akit mindössze egyetlen leküzdhetetlen vágy hajt: a főváros vérkeringésébe bekapcsolódva ízelítőt kapni az új idők eszméiből.

Látható tehát, hogy Stokerhez hasonlóan (aki bő száz évvel ezelőtt Havasalföld rettegett uralkodója, Vlad Tepes után alkotta meg világhírű Drakuláját) Benedek is egy számos legendával és vad találgatással övezett valós történelmi személyt ruházott fel a vámpír szerepével – és el kell ismernem, hogy a 18. században élt, a kortársak beszámolóit szerint lenyűgöző műveltséggel

rendelkezett alkimista, Saint-Germain világjáró grófja kitűnő választás volt a szerző részéről. A századelő eseményeit egy anakronisztikus nézőpontból vizsgáló, ezért a pesti éjszakában (átvitt értelemben legalábbis) kissé idegenül mozgó, a fővárost flâneurként bejáró Rákóczi Lipót több egy ér-

26 dekesre sikerült regényhősnél, aki jelenlétével (több-kevesebb sikerrel) pusztán egybefogja *A végróf* egymással párhuzamosan futó (egy-egy fontosabb szereplőhöz kapcsolódó) altörténeteit, : emellett egy jól irányzott esztétikai provokációt is megszemélyesít. Benedek ugyanis éppen abba az időszakba helyezi mintegy tüntetően a tömegkultúra egyik legismer-
tebb kliséjét, amelyet a (könnyedebb műfajoktól változatlanul kissé vi-
szolygó) kulturális köztudat joggal tart számon a modern magyar irodalom aranykoraként. Eme fokozott figyelemmel kitüntetett időszak miliőjének ér-
zéketes megelevenítése persze remek lehetőséget is ad a szerzőnek arra, hogy bebizonyítsa: a sokak által lenézett témaválasztástól függetlenül rele-
váns szépirói kvalitásokkal rendelkezik. A végeredmény ebből a szempontból mindenképpen meggyőző: a nagyváros tereinek és tárgyi kultúrájának szem-
léletes leírásán, a különböző társadalmi csoportok életének és szokásainak részletekre érzékeny bemutatásán át épül fel a kor Budapestje, mindvégig könnyed és (az erőltetett archaizálást szerencsésen elkerülő) modern hangon szólal meg a főváros fantasztikummal kevert helytörténete. Bár *A végróf* nyelvzete (minden igényes megmunkáltsága ellenére is) időnként zavaróan homogénné válik, némileg elmosva ezzel a karakterek beszédmódjai közötti határvonalakat, még így is jól megfigyelhetőek maradnak azok az eredeti nézőpontok, amelyekeken át a (lakóihoz hasonlóan kétarcú) főváros feltárul. Valószínűleg nem véletlen, hogy a regény mind a három legfontosabb figu-
rája valamilyen hermeneutikai tevékenységet végez (alkimistaként, detek-
tívként, illetve riporterként), vagyis különböző jelek (nyomok, írott szövegek és szimbólumok) megfejtésén keresztül igyekszik értelmezni a mozgalmas pesti életet. A legegységesebb (bár sajnos csak néhány hosszabb monológban igazán megmutatkozó) perspektívát *A végróf*-ban több szempontból is me-
tapozíciót elfoglaló címszereplő képviseli, aki egy igencsak lemondó (és tet-
szés szerint a szöveg keretein túlra is vonatkoztatható) kritikát fogalmaz meg erről a nosztalgikus emlékezet dicsfényében úszó korszakról: „Már megfi-
gyeltem, hogy ebben a városban az igazán komoly dolgokról évszázadok óta nem esik szó. Ami az ittenieket igazán érdekli, az a pletyka és a társasági élet. Az efféléiről képesek órákon át élénk beszélgetéseket folytatni, miköz-
ben maguk is elhiszik, hogy éppen most akarják megismerni és megváltoz-
tatni a világot. [...] Úgy tűnik, hogy itt senki sem akar a mélyre evezni.”

Minden bizonnyal *A végróf* egyik legnagyobb erénye ez a fiktív ele-
mekkel színesített, rendkívül szuggesztív (és mint azt láthattuk, sokszor üdítően cinikus) korrajz, amely aprólékos kulturális látletet is egyben. Az új

ismeretekre szomjazó gróffal együtt az olvasó is betekintést nyerhet az irodalmi szalonként funkcionáló kávézók világába, folyóiratok és színházak működésébe, valamint (akárcsak Kondor Vilmos szintén a 20. század első felében játszó detektívregényeiben) összefuthat a kor szellemiségének meghatározó alakjaival, akik kisebb epizód szerepekben rendre felbukkannak a regényben: Etelkának például maga Lukács György tart rövid színházelméleti traktátust, a pesti élettel ismerkedő Rákóczi Lipót a kissé kápatos Adyba botlik, aki (mivel a táltosok ismertetőjegyével, a szokásosnál eggyel több ujjal született) azonnal felismeri a gróf valódi természetét, mindezek alatt pedig Krúdy a Három Hollóban üldögélve szép csendben feljegyzi magának a kávéházi beszélgetések legtalálhatóbb mondatait. Bár az irodalmi kánon nagyjainak felvonultatása legtöbbször nem merészkedik tovább az adott figura néhány közismert jellemvonásának (már-már parodisztikus) felnagyításánál, ezek a rövid jelenetek mindazonáltal nem csak a korrajzot teszik valamelyest életszerűbbé, hanem általuk a (helyenként talán túlírt) cselekmény is érdekesebbé válik, nagyban növelve ezzel *A vérgróf* élvezeti értékét – még ha egy József Attilára (aki a regény történetének időpontjában még csak alig öt éves) vonatkozó burkolt utalás alapján úgy is tűnhet, hogy Budapestet ez idő tájt kizárólag a magyar irodalom halhatatlanjai lakták.

Az emlékezetes címszereplő, valamint a remekül megjelenített (sokszor melankolikus színezetet öltő) századfordulós körkép alapján tehát elmondható, hogy Benedek kétségtelenül stabil és figyelemfelkeltő alapokat teremtett regényének – ez a magabiztosság azonban a megidézett irodalmi irányzatok arányos érvényesítésében sajnos már nem igazán mutatkozik meg. Hiába van a hangsúly érezhetően a vámpíros irányvonalon (erre egyébként már a kötet külső megjelenése, a dombornyomott vércseppel díszített, tagadhatatlanul illusztris vörös borító is rájátszik), a szerző mégis pont ennek a műfajnak a lehetőségeit és (jó értelemben) hatásvadász kliséit aknázza ki a legkevésbé. *A vérgróf* talán legfájóbb hiányossága, hogy szinte teljesen hiányzik belőle az információk megfontolt, feszültséget eredményező adagolása, Nem csak a mindentudó narrátor, de maga Rákóczi Lipót is készségesen megosztja velünk (ráadásul már a történet bevezető szakaszában) a gróf szinte minden titkát, az idejekorán beavatott befogadónak ezek után pedig már esélye sincs arra, hogy a szereplőkkel együtt részesüljön a borzongató felismerésekből, a vámpírral való találkozások izgalmából. Őszintén kétkem, hogy mire a számtalan furcsaságot megtapasztalt Titusz a regény lezárása felé (egy, a gótikus kísértethistóriák hangulatát egyébként remekül imitáló jelenet során) nagy nehezen rádöbben arra, hogy a gróf nem csak valódi hatalommal bíró alkimista, de mindemellett még vérszomjas szörnyeteg is, addigra maradna

olyan olvasó, aki osztolni tudna a naiv újságíró meglepetésében. Rákóczi Lipót ördögi oldalának megnyugtató ismeretében továbbá joggal hihetnénk, hogy a már említett krimi-szál sem tartogathat számunkra túl sok fordulatot, valójában azonban Benedek itt nagyon is profin tereli el figyelmünket

28 a katartikus hatás kedvéért – a több száz oldalon keresztül egy helyben toporgó nyomozás ugyanis egy hirtelen csavarral (a posztmodern anti-detektívregények egy gyakran alkalmazott megoldásával) valóban váratlan (bár kissé didaktikusan tálalt) végkifejlethez vezet el a csőbe húzott befogadót.

Meg merem azonban kockáztatni, hogy *A vérgróf* lapozgatása közben mégsem a gyilkos kilétének felderítése okozza majd a legtöbb fejtörést az olvasónak, hanem Tarnóczy Etelka profán karriertörténete, amelynek során a Vígszínház környékén felnőtt félkegyelmű kislányból előbb dilettáns színésznő, majd pedig az ország legbefolyásosabb férfiúit kiszolgáló luxusprostituált válik. Az első ránézésre egy rossz családregény utánezetének tűnő, a gróf 1910-es budapesti látogatásánál évekkel korábban kezdő (de a kötet végére a központi cselekmény idejével ügyesen szinkronba hozott) sorstörténet ugyanis szinte teljesen (a korszak színházi életének bemutatását leszámítva) funkciótlan szállként vonul végig a regényen, lévén alig kapcsolódik a meghatározó eseményekhez – és ezen az sem javít sokat, hogy a főhősnő *A vérgrófnőben*, a sorozat ősszel megjelent második epizódjában sejtetően sokkal fontosabb szerephez jut. Ez a zavarba ejtő idegenség a stílárís kidolgozottságában is megfigyelhető: giccsbe hajló érzelmek („Ott, akkor, abban a pillanatban [...] határozta el Tarnóczy Etelka, hogy a szerelemnek és a művészetnek fog élni.”) és bántóan banális párbeszéddek („– Szerelem van benne? – búgta újra Tarnóczy Etelka, mire Szabó Béla ismét elvörösödött. / – Hogyne kérem... Anélkül nem lehet darabot írni. / „Micsoda igazság!” – futott át Etelka egymást kergető, zakatoló gondolatai között.”) hozzák kényelmetlen helyzetbe az olvasót, aki nem tehet mást, mint paródiaként olvassa ezeket a fejezeteket – annak ugyanis egészen kiválóak. Hogy ezzel a szerzői intenciónak megfelelően cselekszünk-e, az sajnos egyértelmű utalások hiányában mindvégig kérdéses marad, bár a regény bizonyos szöveghelei időnként mintha azt sejtetnék, hogy Benedektől nem áll távol az effajta (ön)ironizálás. „A szerkesztőségben arról folyt a vita, hogy leközöljenek-e egy efféle történetről szóló hírt. Végül leközölték [...], mivel az ilyesmi a tapasztalatok szerint mindig jobban eladja a lapot.” – olvashatjuk például a korabeli folyóiratokban megjelenő kísértethistóriákról, ami egyúttal ötletes kifigurázása is *A vérgróf* divatos témaválasztásának. Már az idézett rész is jól mutatja, hogy a mű előszeretettel reflektál önön szövegszerűségére és kultúrtörténeti előzményeire: nem csak hazai klasszikusokra, de a világirodalom meghatározó rémregényeire (az ismert vámpírtörténetek mellett Robert

Louis Stevenson népszerű művére, a *Dr. Jekyll és Mr. Hyde különös esetére*) is szüntelenül történnek hivatkozások. Emellett szinte minden egyes szereplő határozott véleménnyel van a szövegalkotás mesterségéről: Etelka szépírói babérokra törő nevelőapja egyenesen öngyilkos lesz, mikor képtelennek bizonyul lejegyezni az élőbeszédben oly sikeres anekdotáit, míg Rákóczi Lipót egyik monológjában éppen arra figyelmeztet, hogy az írás során elkerülhetetlenül csorbul a szó misztikuma, vagyis valami mindig kimondatlan marad. Ezt a hiányérzetet nagy valószínűséggel az olvasó is megtapasztalja majd a regény végére érve, ugyanis pont mikor *A végróf* kezd igazán érdekfeszítővé válni, a gróf váratlanul elhagyja a színt – stílusosan Erdély felé, hogy szembenézzen minden modern kori vámpír archetípusával, Drakula gróffal.

„Az emberek azt hiszik, hogy mindenáron tollat kell venni a kezükbe. Látom, hogy Budapest is tele van könyvekkel és újságokkal. Majdnem mind szárnalmas ostobaság. Néhány évtized után senki sem fog emlékezni rájuk. Akkor pedig minek papírra vetni ennyi mindent? Csupán a hírnévéért, a dicsőség gyönyöréért?” – teszi fel a kérdést egy helyütt Rákóczi Lipót, ezzel mintegy előzékenyen átnyújtva a regénnyel elégedetlen kritikusoknak a megsemmisítő ítéletet. Benedek Szabolcs szerencsére azonban jóval tehetségesebb szerző annál, mintsem hogy élnünk kelljen ezzel a nagyvonalúan felkínált lehetőséggel. *A végróf* összességében szórakoztató, egyszerre könnyed és minőségi

olvasmány, amelynek kisebb hibáiért már a magával ragadó századfordulós hangulat, valamint Rákóczi Lipót markáns karaktere is jócskán kárpótol. Bár a legtöbb olvasó feltehetően nem lesz majd maradéktalanul elégedett a regényt befejezván, a fenti pozitívumok miatt mégis úgy gondolom, hogy mindenképpen érdemes megszavaznunk a bizalmat a trilogia további részeinek is – remélve egyúttal, hogy legközelebb grófunk jobban kimutatja majd hegyes fogának fehérjét. (*Libri Kiadó, Bp. 2012*)

